

LE MONDE

diplomatique

DEL 2: KRITIKK - MEDIER, LITTERATUR OG FILM

Peter Greenaway:

Er filmen virkelig død? LMDs Truls Lie har møtt filmskaperen. **Se side 14**

In the Valley of Elah:

Ny amerikansk antikrigsfilm med Susan Sarandon. **Se side 12**

Plus fast stoff fra

NORSK UTGAVE | Kritikk av global politikk, samtid, medier og film

38 kroner | nr. 4 | APRIL 2008

Paranoid Park

Med sin nye film fullbyrder Gus Van Sant sin utforskning av hverdagens etisk-estetiske erfaring. Er verden blitt en fornøyelsespark?

Side 11

Flyktninger i Sør og Nord

Gir det lenger noen mening å skille mellom «økonomiske» og «politiske» flyktninger? Se Le Monde diplomatiques spesialsider og fylldige kart om de nye flyktningstrømmene.

Side 6-7

Ideologen Obama

Hva skjuler seg bak frasene om «endring»? Vitner Obamas raske politiske karriere om at Demokratene er blitt et moderne parti?

Side 4

Voldens vår i Lhasa

TIBET: Volden i Lhasa har sjokkert omverdenen. Flere titalls munkar har mistet livet. Det kinesiske militærets brutalitet har blitt besvart med vold fra demonstrantene, som lenge har vært kjent for sin ikke-voldelige motstand. Opprøret har også islett av etniske motiver, ettersom både han-kinesere og hui-muslimer har blitt angrepet av demonstrantene. Og i eksil sitter Dalai Lama som vil ha selvstyre, men avviser uavhengighet og OL-boikott. Vil kineserne kunne forsette sin brutale undertrykkelse når verdens øyne rettes mot Lhasa?

MATHIEU VERNERY

Journalist.

At demonstrasjonene i Tibet i mars 2008 ble slått så voldsomt ned, vakte stor oppstandelse internasjonalt. I løpet av to uker gikk tusenvis av tibetanere ut i gatene, først i Lhasa og siden i andre byer. De svingte det tibetanske flagget og ropte uavhengighetsslagord: en solid avvisning av seksti år med kinesisk herredømme.

Men munkene som gikk i bresjen for denne protestfronten har ført til spørsmål om hva slags bevegelse dette er. Den beskrives ofte som et buddhistopprør. Selv om demonstrasjonene ble slått ned på en svært brutal måte, har den hittil ukjente volden fra mange av demonstrantene bidratt til å rokke ved bildet av en ikke-voldelig kamp. Disse «urostifterne» rammet blant annet sivile han-kinesere og muslimer fra hui-folket, og ga inntrykk av at opprøret er etnisk eller religiøst motivert.

Symbolsk nok tok demonstrasjonene til 10. mars, minnedagen for nasjonaloppstanden i Lhasa mot kinesernes intervensjon i 1959. Opprøret ble knust og førte til at Dalai Lama og hans regjering dro i eksil til India, som tok i mot tusenvis av flyktninger. Men selv om Indias statsminister Jawaharlal Nehru tok i mot Tibets regjering på indisk jord, gikk han ikke inn for anerkjennelse av den, det gjorde heller ikke FN.

KINAS INVASJON I Tibet i 1949 – eller som kineserne så det: «den fredelige frigjøringen» av landet – viser til en visjon som historien ennå ikke har løst. Den minner på den ene siden om vanskelighetene som de gamle kineserne hadde med å annektere området og å holde på det. Og på den andre siden vitner den om at tibetanerne ennå ikke har klart å overbevise den moderne verden om sin historiske uavhengighet.

Kinesernes krav på Tibet skriver seg fra 1200-tallets mongolske Yuan-dynasti (1279-1368), og 1600-tallets mandsjuiske Qing-dynasti (1644-1911). I disse to periodene fikk det kinesiske riket sin største utstrekning mot vest, gjennom seierrike militærkampanjer Yuan-keiserer ledet fra restene av det mongolske

Eksiltibetanere demonstrerer mot de kinesiske myndighetene med gateteater i Bangalore 28. mars. © Scanpix

riket, som på den tiden dominerte Asia og innbefattet Kina og Tibet.

I utkanten av Mingdynastiet (1368-1644) som var mer opprørt av erobringer på sjøen, hadde de mongolske fyrstene i mellomtiden utformet en varig politikk for Tibet. I 1578 interverte Altan Khan i de indre religiøse kranglene med støtte til lederen for Gelupka-skolen, som han ga tittelen Dalai Lama («hav av visdom»).² I 1642 befestet Gushri Khan så den femte Dalai Lamas politiske autoritet, og styrket båndene som tidligere var knyttet mellom Tibet og Mongolia etter prinsippet kalt «choe-yon» (veileder-beskytter). Den mongolske fyrsten ga Tibet militær beskyttelse, til gjengjeld kastet den tibetanske åndelige lederen sin glans over Mongolia. En slik forbindelse gjorde seg også gjeldende i forhold til

Kina under det mandsjuiske Qing-dynastiet og – etter hvert som alliansene endret seg – til andre naboriker.

Opp gjennom historien har Tibet altså blitt utsatt for innblanding utenfra, både fra Mongolia og Kina. Og det er dette som gjør landet så sårbart. Landet ba Kina om støtte til å kaste ut mongolene i 1720 og nepalene i 1792. I denne perioden forsøkte Kina å omorganisere det tibetanske styret uten Kina klarte å holde fast på det. Etter at det mandsjuiske Qing-dynastiet brøt sammen, dannet den kinesiske lederen Sun Yat-sen i 1912 en opprørsregjering i Nanking som den nye republikkens hovedstad. Et år seinere erklærte Tibet sin uavhengighet.

I 1914 undertegnet representanter for britene, kineserne og tibetanerne en avtale i den indiske byen Simla. Et slags

kinesisk overherredømme ble anerkjent, men de kinesiske lederne avviste at tibetanerne skulle behandles som jevnbyrdige da de skrev under.

I dagens Tibet er nasjonalismen framfor alt en avvisning av Kina

Mens Kina opplevde indre problemer (konflikter mellom krigsherrer, og senere borgerkrig mellom kommunister og nasjonalister) og flere invasjon (Frankrike, England, Russland og Japan) opplevde Tibet en faktisk uavhengighet fra 1913 til 1949. Noen måneder etter at Mao Zedong hadde proklamert Folkerepublikken

Kina, invaderte landet Tibet i 1950. I sikkerhetsrådet til det pur unge FN, understreket representantene for det nasjonalistiske Kina (Formosa, i dag Taiwan) at det dreide seg om et kinesisk indre anliggende og de fikk det som de ville.³

Under militært trykk presert Mao Zedong i 1951 fram en avtale med 17 punkter. Den fastslo «at det tibetanske folk skulle tilbakeføres til fedrelandet». Til gjengjeld ble det innvilget en selvstyrestatus som slo fast at «det eksisterende politiske systemet, [...] Dalai Lamas status, funksjoner og makt» skulle opprettholdes. For tibetanerne er han både åndelig leder og midlertidig leder av Tibet, noe som ikke passet med formuleringene i avtalen. I tillegg ble ingen av de kinesiske loftene holdt.

Ved å dra i eksil i 1959 avviste Dalai Lama formelt sett denne

«avtalen». Han etablerte en ny regjering, utstyrte den med et parlament og organiserte flyktningssamfunnet som holdt fast på ønsket om å kjempe for uavhengighet. Samtidig uttrykte Dalai Lama at han ville «skape gunstige betingelser for handlinger, med sikte på å komme fram til en fredelig løsning». I 1979 gjorde den nye kinesiske «styrsmannen» Deng Xiaoping det kjent at «alt kunne diskuteres tatt uavhengighet». Fram til 1985 fikk fire tibetanske delegasjoner tillatelse til å reise inn i Tibet, som siden 1965 har status som selvstyrt region,⁶ for å bevitne framskrittene, men de lot seg ikke overbevise.

I det som kalles hans «Strasbourg-erklæring», ga Dalai Lama i 1988 offisielt opp målet om uavhengighet til fordel for selvstyre og en union

fortsetter neste side

NATO: Kan USA bli en trussel mot verdens sikkerhet i løpet av de neste tjue årene? Spørsmålet står ikke dagsordenen på NATO-toppmøtet i Bucuresti i begynnelsen av april. Men USAs egenrådige politikk i Afghanistan, Irak og valget om å utplassere et rakettskjold i Europa svekker alliansen. Hvilke konsekvenser vil den amerikanske strategien på sikt ha for Europa og verden?

Er USA en fare for Europa?

PIERRE CONESA

Tidligere høyere statsjennestemann, forfatter, blant annet av Mécanismes du chaos: bushism, prolifération et terrorisme (Kaosmekanismene: bushismen, atomvåpenspredning og terrorisme), L'Aube, 2007.

Gjelder det perspektivet til NATOs toppmøte i Bucuresti 2.-4. april eller dreier det seg om Europas eksistensielle usikkerhet? Det blir stadig flere rapporter og bøker om det transatlantiske båndet og Europas forhold til USA. I sin bok går Edouard Balladur inn for en ny balanse og til og med en union mellom EU og USA for å forvalte sikkerheten i verden. Den tidligere franske statsministeren setter freidig likhetstegn mellom Vesten og demokrati.

På sin side foreslår fem tidligere NATO-generaler å revitalisere alliansen gjennom en felles ledelse for USA-NATO-EU. Rapporten deres² er ikke uten skruller – en blåkopi av amerikanske militærdeer, for eksempel en kjernefysisk forkjøpskrig.³ En viktig tenketank i Brussel, Security and Defense Agenda (SDA), har for sin del tanker om å revurdere relasjonene over Atlanterhavet.⁴

Disse skriftene har tre fellestrekk: De ser på verden utenfor NATO som en trussel (i det minste når de nevner den);⁵ De bevarer ideen om en vestlig verden som er forent av felles verdier i tid med kaotisk globalisering; Og de krever en utvidelse av NATO-operasjonene på bakgrunn av en konstatering av hvor maktesløse de vestlige militærmaktene har vist seg å være i Afghanistan og Irak. Bare tidligere utenriksminister Hubert Védrine reserverer seg mot den gode samvittheten som er et gjennomgående trekk i de andre arbeidene.⁶

Washingtons makt går ut over grensene som vanligvis forbindes med suverenitet

Ett spørsmål blir imidlertid ikke diskutert. Det later til å være tabu. Kan USA bli en alvorlig trussel mot verdens sikkerhet i løpet av de neste tjue årene? Spørsmålet er langt fra illegitimt, og strekker seg forbi gruppen som for øyeblikket sitter med makten i Washington, og som er ansvarlig for en av verste geopolitiske katastrofene de siste femten årene – invasjonen i Irak. Spørsmålet burde i det minste vekke en debatt blant europeerne. Islamistisk terrorisme og spredning av masseødeleggelsesvåpen er helt reelle farer, men ved en stilltende avtale å regne USA som en av løsningsene, utelukker man i utgangspunktet en mulig trussel mot den internasjonale sikkerheten. Tankene om et eget europeisk diplomati blir dermed redusert. Skal man ignorere risikoen ved den amerikanske unilateralsismen bare fordi den ikke er en direkte belastning på Europa?

VERDEN ER I EN overgangsfase. Et militarisert, unilateralsistisk system dominert av én eneste supermakt vil gradvis avløses av en multilateralisme preget av framveksten av nye stormakter (Kina, India, EU), av at det finnes andre stater med atomvåpen (Israel, Pakistan, Nord-Korea og snart Iran) og av nødvendigheten av å administrere knappheten på olje og råvarer. Ut over de mest opplagte truslene (atomvåpenspredning og terrorisme) avtegner det seg visse sannsynlige krigsscenarioer knyttet til unilaterale militæraksjoner (som USAs i Irak) og konflikter om kontrollen over knappe ressurser. I disse to tilfelle vil USA spille en destabiliserende rolle hvis landet skal bestemme egenhendig.

Den amerikanske unilateralsismen – som ble innledet i 1991 – har særegne trekk som ble forsterket av sjokket etter 11. sep- fortsetter side 3

LE MONDE diplomatique

9 7715 03 555007